

Становище

на доц. д-р Миряна Янакиева

за дисертационния труд на Елена Динева

на тема *„Транспозицията на живописиста във френскоезичната белгийска литература от XIX век // La transposition picturale dans la littérature belge de langue française du XIXème siècle“*

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

С представения за защита свой дисертационен труд докторантката Елена Динева е навлязла в изследователска територия, в която се пресичат съществени проблеми на съвременното познание за литературата и за отношенията между нея и други художествени практики. Основен обект на внимание в труда са заемките от живописиста във френскоезичната белгийска литература от XIX в. Терминът „транспозиция“, избран като възможност различните видове такива заемки да бъдат обединени под общо название, е сполучливо намерен, тъй като позволява чрез него да се изрази един особено важен аспект на разглежданото влияние от страна на живописиста върху словесното изкуство в белгийското литературно развитие. Този аспект би могъл да се определи като префункционализиране на заетите от живописиста елементи при попадането им в литературен контекст.

За да се изпълнят целите, които дисертацията си поставя на това равнище от своя замисъл, е нужно сериозно познаване и осмисляне на различни теоретични възгледи за отношението между двете изкуства. Дисертантката демонстрира такова познание и съумява да подчини добрата си общотеоретична подготовка на конкретния обект и цели на своето изследване.

Същевременно, историята на белгийската френскоезична литература от обсъждания период не само предоставя богат и интересен материал за наблюдения и принципи обобщения относно споменатото отношение между литература и живопис. Тази история среща своя изследовател и с един наистина любопитен, и, позволявам си да заключа, по-скоро рядък феномен: лишена от утвърдена собствено литературна традиция и от свой собствен език, тази литература открива възможност в известен смисъл да компенсира тези липси и да намери опори за конструирането на своя идентичност именно във връзките си с живописиста. Иначе казано, в контекста

на специфичните за Белгия исторически обстоятелства, връзките на литературата с живописата се осъществяват не само по хоризонтала – като взаимодействие между две равностойни и равноположени области в общото поле на художествеността, но и по вертикала – като своеобразна тенденция на литературата да се вкорени в живописата, да израсне върху нея, да се легитимира чрез нея. Улавянето и анализирането на тази особеност е една от най-значимите заслуги на дисертацията.

Самоопределението се оказва проблем не само на белгийската литература, но и на „белгийската раса“ – характерно за XIX в. понятие, което, както е подчертано в дисертацията, преди да стане обект на теоретичен интерес за самите белгийци, привлича вниманието на представителни френски автори, какъвто е Иполит Тен. Всяка идентичност, била тя национална, културна, литературна или друга, не е неотменима обективна даденост, а динамичен, променлив мисловен конструкт. Но белгийският пример, който дисертацията на Елена Динева изследва, показва това в значително по-силна и усложнена степен. По исторически и езикови причини конструирането на белгийска идентичност, както „расова“, така и литературна, се оказва деликатен и труден процес, в който на живописата се пада основополагаща роля. Както авторката посочва, „през XIX в. в Белгия живописата и в частност северната ренесансова живопис, се превръща в най-стабилната основа на идентичностните и литературни митове, които се зараждат по това време“.

Поставяйки си за цел да открие и осмисли именно тази роля, дисертацията разгръща своя замисъл в три части, първата от които задава теоретичната рамка, втората се заема да класифицира видовете транспозиции на живописата в литературата, а третата разглежда функциите на тази транспозиция и техните стилистични ефекти върху литературните текстове. Тази постройка на изложението е логически и концептуално издържана и му придава яснота и последователност.

Краткостта на жанра „становище“ не ми позволява да се спирам на съдържанието на всяка от главите, разпределени между трите части на труда, но намирам за необходимо да открия главата, посветена на мита, тъй като в нея са установени и анализирани интересни и характерни специфики на начина, по който белгийските автори, разгледани в дисертацията, разбират мита и по който той участва в тяхното литературно творчество. След като една от главните задачи на това творчество е конструирането на образ на някаква общностна белгийска идентичност, то неизбежно е и засиленото внимание към една основополагаща културна функция, каквато по дефиниция се изпълнява от мита. Но, както е изтъкнато в дисертацията, в случая става

въпрос не толкова за литературна употреба на съществуващи стари митове, колкото за създаването на нови, при което традиционният дидактически момент в мита е изместен от засилените му културни и естетически функции. И тук отново дисертантката успява да покаже ролята, която живописните транспозиции в словесното изкуство изиграват за реализирането на това ново разбиране за мита. По нейните думи „привнасянето в литературата на елементи с тематичен или естетически характер, заети от живописиста, определя до голяма самото пренаписване на миналото“.

Тя откроява две основни тенденции в конструирането на литературния мит през XIX век – т. нар. „мит за XVI век“ и „северния мит“. Пример за първия е известната „Легенда за Уленшпигел“ на Шарл дьо Костер. Особеното що се отнася до северния мит, е, че той се гради не толкова от сюжети, колкото от символно натоварени стереотипи от архитектурно, географско или поведенческо естество. Елементи от този втори мит се откриват у автори като Метерлинк, Верхерн и др.

Надделяването на северния мит съпътства появата на символизма в белгийската литература през 80-те години на XIX век. Според един от цитираните в дисертацията източници, творбите на белгийските символисти са белязани от „дълбоко вкореняване в действителността на тяхното време“ и „отвореност към големите международни и най-вече северни естетически течения“. Отделено е основателно внимание на своеобразието на белгийския символизъм като по-малко индивидуалистичен и по-силно обърнат към „душата на народа“, като не така рязко противопоставящ материалния и духовния свят.

Друг акцент в изследването, който бих искала да изтъкна, се отнася до систематизацията на видовете живописни заемки, които авторката разпределя в две големи групи: тематични и естетически. Всяка от тях е онагледена с достатъчно ясни и добре анализирани примери.

Внимателни и задълбочени са наблюденията, посветени на детайла, на различната му роля в живописиста и в литературата.

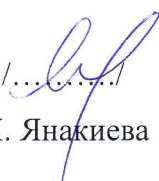
Друг съществен момент, на който се е натъкнала Елена Динева в изследването си, засяга откритата от нея тенденция през XIX век към създаване на тотално произведение на изкуството и разграничените три вида тоталност: екстензивна, интензивна и непостижима. Интересно е например твърдението, че „невъзможността на литературният текст да пресъздаде тоталността, определя внедряването на фотографски клишета в романа“ и че „подобен подход свидетелства за хибридиране на литературния жанр“. Състоятелна е идеята на резултатите от взаимодействието между живопис и литература, между визуално и словесно да се гледа през понятието за

хибриден жанр. Изводът на авторката е, че в Белгия този процес на хибридизация на литературните жанрове под влияние на живописиста не води до поява на изцяло нови жанрове, а до „нагаждане на класическата жанрова система към нуждите на живописиста“.

Цялостното впечатление от дисертацията е за яснота на замисъла, компетентност по отношение на избраното изследователско поле, загриженост за добра аргументация на формулираните тези, точен изказ. Авторефератът добре представя структурата, логиката и проблематиката на труда. В отделни случаи би могло да се потърси по-добра редакция на използвания български израз.

Добро впечатление прави и това, че наред с приносите, в края на автореферата са посочени и моменти, които са останали неразвити в настоящия вид на труда.

В заключение изразявам своята преценка, че дисертацията на Елена Динева покрива изискванията за този вид научно съчинение и ще гласувам да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор.“

Подпис: /.../

М. Янакиева